

Liever Lucas dan Mattheüs

Patrick Develtere (ACW-voorzitter) & Sandra Rosvelds (hoofd ACW-studiedienst)

We hebben er al vaak over gesproken en geschreven. De Mattheüseffecten in ons sociaal beleid zijn niet sociaal en niet rechtvaardig. Toch blijven ze hardnekkig voortbestaan en nemen ze ook buiten het sociaal beleid uitbreiding. Hoe komt dat? En wat kunnen we er aan doen?

België staat bekend voor zijn zogenaamd Rijnlandmodel. Het sociaal beleid is een combinatie van een herverdeling van de welvaart via een progressief belastingstelsel, een sterk uitgebouwde sociale zekerheid, die een evenwichtige combinatie vormt van verzekering en solidariteit en collectieve en sociale diensten die betaalbaar en toegankelijk zijn voor iedereen. Dit Rijnlandmodel heeft ons tot de meest welvarende landen van de wereld gemaakt, maar staat wel onder druk. Door een cumul van diverse beleidsmaatregelen doorheen de laatste decennia is onze fiscaliteit immers minder herverdelend geworden, slaagt onze sociale zekerheid er minder in om de mensen uit de armoede te houden en zijn tal van collectieve en sociale diensten behoorlijk duur geworden, waardoor ze minder toegankelijk zijn geworden. De verschillende overheden hebben wel heel wat inspanningen gedaan op vlak van sociaal beleid, maar het lijkt aan efficiëntie in te boeten. Heel wat nieuwe overheidsinitiatieven en -middelen van de laatste twintig jaar - zoals pensioensparen, dienstencheques, belastingverminderingen - komen niet terecht bij alle bevolkingsgroepen. Meer nog, de hogere inkomensgroepen profiteren er meer van dan de lagere bevolkingsgroepen.

Het is wijlen professor Herman Deleeck van het Centrum voor Sociaal Beleid die de term 'Mattheüseffecten' in België introduceerde. Hij toonde aan dat de hogere inkomensgroepen veel meer kinderbijslag

opstrijken dan de lagere, omdat hun kinderen doorgaans langer studeren en dus kinderbijslag kunnen trekken tot max. 25 jaar.

Sindsdien heeft hetzelfde Centrum voor Sociaal Beleid aangetoond dat gelijkaardige Mattheüseffecten spelen in diverse andere beleidsdomeinen, zoals de kinderopvang, de dienstencheques, de studiebeurzen, de loopbaanonderbreking, de derde pensioenpijler en de woonbonus. Telkens opnieuw wordt vastgesteld dat de overheid zeer veel middelen investeert in nieuw sociaal beleid, maar dat die middelen vooral ten goede komen aan gezinnen uit de middenklasse en de hogere inkomenscategorieën. Dit is zelden het gevolg van een bewuste en doordachte strategie, gelukkig maar, maar het is en blijft wel een ongewenst gevolg van bepaalde beleidskeuzen.

Kinderopvang bijvoorbeeld staat in principe open voor alle kinderen, maar de praktijk leert ons dat er verhoudingsgewijs meer gebruik van wordt gemaakt door vrouwen met een hoger onderwijsdiploma. Dat is op het eerste gezicht ook logisch omdat kinderopvang in de eerste plaats bedoeld is voor ouders die gaan werken. Gezinnen met een niet-actieve ouder hebben volgens deze opvatting geen kinderopvang nodig. Idem dito voor de dienstencheques die vooral gebruikt worden door gezinnen waar men met twee gaat werken en door gepensioneerden. Mensen met lage inkomens, éénoudergezinnen maken er minder gebruik van, mede omdat de prijs forfaitair is en de belastingaftrek veeleer degressief. Ook al willen we hier meteen de nuancering aanbrengen dat de dienstencheques ook veel jobs hebben gecreëerd voor doorgaans lagergeschoolde vrouwen. Wat de derde pensioenpijler betreft, weten we dat de overheid 388 miljoen euro aan inkomsten derft door de fiscale aftrek van het pensioensparen. Tegelijkertijd weten we dat het pensioensparen vooral populair is bij de betere verdieners, bij de gezinnen die naast hun eerste pijler vaak ook al een beroep kunnen doen op een tweede pensioenpijler. Op die manier wordt de ongelijkheid in de pensioenen versterkt.

Nog een voorbeeld? Ook de woonbonus, i.e. de fiscale aftrek voor de eigen eerste woning, is verhoudingsgewijs interessanter voor de mensen met een hoog inkomen. Naar we kunnen aannemen komen de vele voordelen van deze overheidsinvesteringen bovendien gecumuleerd terecht bij min of meer dezelfde gezinnen, wat het totale Mattheüseffect nog versterkt.

De eerlijkheid gebiedt ons ook aan te geven dat tegenover deze veeleer algemene maatregelen ook meer selectieve maatregelen staan die specifiek gericht zijn op gezinnen met lage of bescheiden inkomens, zoals de huursubsidie, de bouw van sociale woningen, de studietoelage, het OMNIO-statuuut, maar deze inspanningen compenseren onvoldoende.

Het ACW heeft bij herhaling al gepleit om deze Mattheüseffecten weg te werken omdat het voor ons onaanvaardbaar is dat de overheid verhoudingsgewijs meer geld besteedt aan de gezinnen die het strikt genomen minder nodig hebben. Dat terwijl vandaag nog 1,5 miljoen mensen leven met een risico op armoede en 18% van de kinderen opgroeit in armoede. Deze stelling noopt wel tot meer uitleg, want het is niet onze bedoeling om al die maatregelen waar Mattheüseffecten spelen af te schaffen, wel om de overheidssubsidies opnieuw te bekijken en de scheeftrekking weg te werken. Dit moeten we maatregel per maatregel aanpakken. In het geval van de kinderopvang pleiten we vooral voor meer plaatsen in de gesubsidieerde kinderopvang zodat er voldoende plaatsen zijn voor alle kinderen die gebruik willen maken van de kinderopvang. De huidige schaarste aan betaalbare kinderopvang versterkt het Mattheüseffect immers aanzienlijk, ongeacht het voorrangbeleid. Op termijn moeten we komen tot een recht op kinderopvang omdat dit de beste preventie is tegen latere armoede. In het geval van de dienstencheques zijn we ervan overtuigd dat dit systeem te zwaar gesubsidieerd wordt. De aankoopprijs van een dienstencheque ligt in veel regio's beneden de prijs op de zwarte markt. De fiscale aftrek van de dienstencheque versterkt dit nog en is bovendien enkel

interessant voor gezinnen die effectief belastingen betalen, niet voor de vele gezinnen die geen belastingen betalen wegens een te laag inkomen. Wij pleiten dan ook minstens voor de afschaffing van de fiscale aftrek. Tegelijkertijd zou er meer geïnvesteerd moeten worden in de thuiszorg, want dit zijn welzijnsdiensten die wel voor iedereen betaalbaar zijn omdat hun tarieven gelinkt zijn aan het inkomen van de zorgvragers.

Ook de derde pensioenpijler wordt steevast vernoemd in het rijtje van Mattheüseffecten, en niet onterecht. Dat de overheid het pensioensparen wil stimuleren, is op zich waardevol, maar de vraag is of dat gepaard moet gaan met zo'n zware fiscale stimulans. De meeste Belgen die de mogelijkheid hebben om te sparen (voor hun pensioen) doen dat hoe dan ook. Het spaarboekje is bovendien al voor een deel fiscaal vrijgesteld van roerende voorheffing. Ons lijkt het aangewezen deze middelen te investeren in het verhogen van de laagste en oudste pensioenen die nog onder de Europese armoedegrens liggen.

Maar ook buiten het sociaal beleid stellen we steeds vaker Mattheüseffecten vast: de subsidies voor zonnepanelen via groenestroomcertificaten die ver boven de marktprijs voor elektriciteit liggen is er één van, maar ook de fiscale aftrek voor bedrijfswagens komt slechts een zeer select publiek ten goede. Deze Mattheüseffecten worden bovendien nog versterkt door het gemeentelijk beleid, waar opnieuw verhoudingsgewijs meer middelen naar de hogere inkomensgroepen en de middenklasse gaan. Geld voor de bibliotheek, culturele centra en sportinfrastructuur komen bijvoorbeeld bij een zeer selecte groep terecht. Een gemeente kan hieraan verhelpen door in haar cultureel beleid zeer sterk in te zetten op initiatieven die de doelgroep van lagere inkomens ook bereiken, bijvoorbeeld door ruimte te geven aan meer populaire cultuurproducten, door meer vindplaatsgericht te werken en door een sociaal tariefbeleid te hanteren.

Waar en wanneer al deze Mattheüseffecten zijn ontstaan, is moeilijk te zeggen. Volgens prof. Bea Cantillon heeft de overheid er vanaf de jaren '90 systematisch voor gekozen om minder te investeren in de uitbouw van de eerste pijler van de sociale zekerheid en meer middelen te investeren in een aantal nieuwe sociale risico's, zoals de combinatie arbeid- gezin, het toenemend aantal éénoudergezinnen en de lage scholingsgraad. De maatregelen die hieraan tegemoet moesten komen - zoals meer kinderopvang, dienstencheques en loopbaanonderbreking - bleken achteraf zware Mattheüseffecten te bevatten. Maar dit is volgens ons maar een deel van de verklaring. Evenzeer kunnen we vaststellen dat een aantal Mattheüseffecten ontstaan of versterkt worden door een gebrekkige samenwerking en afstemming tussen verschillende overheidsniveaus. Elke overheid voert haar eigen beleid zonder samenhang met de andere beleidsniveaus. Dit is zonneklaar voor wat de subsidiëring van zonnepanelen betreft die federaal fiscaal aftrekbaar zijn en regionaal en lokaal aanleiding geven tot premies. Idem dito voor de loopbaanonderbrekingsuitkering van de RVA die op Vlaams niveau nog eens aangevuld wordt met een aanmoedigingspremie. Vanuit die vaststelling en bekommernis verwachten we van de diverse overheden dat zij in de toekomst hun beleid beter op elkaar afstemmen en van meet af aan inspanningen doen om Mattheüseffecten te voorkomen. Zo zou de Vlaamse overheid moeten onderzoeken hoe de toekomstige Vlaamse kindpremie zich verhoudt tot de federale kinderbijslag, de federale fiscale aftrek voor kinderen ten laste en voor kinderopvang en ten opzichte van de inkomensgerelateerde tarieven in de kinderopvang. Hoe al deze maatregelen op elkaar inhaken, elkaar versterken of juist opheffen, is vandaag niet geweten. Bovendien moet gegarandeerd worden dat elk kind dat in Vlaanderen geboren wordt ook effectief deze kindpremie zal krijgen.

Tegenover deze Mattheüseffecten willen wij de Lucasmethode plaatsen. Net zoals Mattheüs is Lucas één van de apostelen die volgende wijze woorden sprak: "Van iedereen aan wie veel gegeven

is, zal veel worden geëist. En hoe meer aan iemand is toevertrouwd, des te meer zal van hem worden gevraagd". Vertaald naar deze tijden en naar onze samenleving moeten we vaststellen dat niet iedereen met dezelfde kansen, talenten en middelen door het leven gaat. Op wereldschaal zijn de kansen en middelen zeer ongelijk verdeeld en dat hypothekeert de toekomst van miljoenen mensen. Hun talenten kunnen in een slecht economisch klimaat met weinig sociale omkadering niet of nauwelijks tot ontwikkeling komen. Daardoor zijn zij (en ook hun kinderen) gedoemd in armoede te blijven leven. De situatie in vele ontwikkelingslanden en nieuwe industriële tijgers is uiteraard niet te vergelijken met de situatie in België, maar ook in eigen land zijn de talenten, kansen en middelen niet gelijk verdeeld. Bovendien moeten we vaststellen dat het sociaal beleid er onvoldoende in slaagt om talenten maximaal tot ontwikkeling te brengen en gelijke kansen te bieden aan iedereen. Ook de herverdeling van de welvaart via de fiscus loopt niet perfect en is de laatste twintig jaar minder herverdelend geworden. Daarom moeten we blijven inzetten op een meer sociaal rechtvaardig beleid en dat is méér dan het bestrijden van de armoede. Neen, we moeten meer inzetten op het bestrijden van de ongelijkheid in de samenleving en blijvend de bevolkingsgroepen die het goed tot zeer goed hebben aanspreken om hun steentje bij te dragen aan en te blijven investeren in de samenleving. Investeren in de samenleving is volgens Lucas trouwens meer dan correct je belastingen betalen, het is ook je bijdrage doen via vrijwilligerswerk, het is ook je inzetten voor je naaste medemens, het is ook mee ijveren voor een betere samenleving. Naarmate we erin slagen de samenleving minder ongelijk te maken, om de gemeenschap tussen mensen opnieuw te versterken, om waarden als welzijn en geluk opnieuw bovenaan de waardeladder te krijgen (i.p.v. materiële welvaart), zullen we merken dat we met zijn allen ook gelukkiger zullen zijn. Maar dat project kan maar slagen als iedereen daaraan meewerkt, van hoog tot laag, van arm tot rijk, van jong tot oud.